

İzmir'e Hoşgeldin Elektrik...

“Elveda ESHOT...”

Elk. Müh. Ahmet Becerik
ahmet.becerik@emo.org.tr

İzmir Elektrik Fabrikası Kazan Dairesi-Süha Tarman Arşivi/Apikam

Ülkemizin 1970'li yıllarda ekonomik büyümesine koşut olarak enerji sisteminin genişlemesi ve istemin artması ile birlikte enerji darboğazı ciddi boyutlarda büyüyen bir sorun olarak ortaya çıkmıştı. Su ve linyit kömürüne dayalı olarak planlanan enerji üretim tesislerinin gecikmesi elektrik enerjisinde kapasite ve üretim yetersizliği ile karşılaşmamıza yol açtı.

Öte yandan Arap-İsrail savaşı sonrasında 1973 yılında dünyada yaşanan olayların sonucu olarak petrol fiyatları dört kat artmış ve 1973 yılında elektrik enerjisi üretiminin %52'si petrole dayalı gerçekleşen ülkemizde hizmete giren yeni tesislere karşı enerji için 70'li yıllar boyunca döviz bağlamında olağan dışı büyük paralar ödenmiştir. 1973 yılından başlayarak enerji sorununun çözümüne yönelik olarak frekans ve

gerilim değişiklikleri ile yaz saati uygulaması, sokak, vitrin ve fabrika alanlarının aydınlatılmasında Bakanlar Kurulu kararı ile yasaklama ve indirimler yapıldı. Ancak istenen sonucu sağlayamadığı görülünce enerji istemini karşılamak amacı ile varolan santrallerin yedeksiz ve kesintisiz çalışma durumunda bırakılması, sorunun boyutlarını arttırmış; sürekli oluşan arızalar da zorunlu elektrik kesintilerini gündeme getirmişti. O yıllarda yoğunlaşan elektrik kesilmeleri çeşitli tartışmalara yol açmakta, yayın organlarına konuşan kimi yetkililer ise bir suçlu arama çabası içinde sorumluluğu belediyelere yüklemekteydi.

Enterkonnekte şebekeden beslenme nedeniyle 1971 yılına kadar büyük ölçüde sorun yaşamayan İzmir'in, çeşitli nedenlerle artık yetersiz kalan elektrik sisteminin

yenilenmesi için 1973 yılında, Elektrik İşleri Etüd İdaresi tarafından yapılan çalışmayı temel alan ESHOT yetkililerince, 1990 yılına kadar kentin elektrik gereksinimini karşılamayı öngören elektrikleştirme projesi 1974 yılında başlatıldı. Eİİ'nin çalışmasında önerilen indirici trafo merkezi 11, fider 64, dağıtım TM sayısı ise 488 idi.

Bu proje kapsamında ilk olarak Güzelyalı indirici trafo merkezi ve enerji iletim hattı yapılarak 1976 yılında hizmete girmiştir. Projenin içerdiği başlıca tesislerden olan Su Fabrikası indirici trafo merkezi ise 1981'in başında hizmete girmişti. Fuar ve Bahribaba indirici trafo merkezlerinin yapımı 1982 yılında sürdürülürken, Karşıyaka, Bostanlı ve Hatay'daki indirici trafo merkezlerinin yapımı için uygun yer bulunamaması nedeniyle oluşan terslik, yer bulunduktan sonra giderilerek ihaleleri 1982 yılında gerçekleştirilmiştir. Elektrikleştirme projesi kapsamında o yıllarda çok sayıda yeni dağıtım trafo merkezi hizmete konmuş, direkler dikilmiş, yer altı kabloları döşenmiştir. 1980 yılı sonunda İzmir belediye sınırları içindeki toplam alçak gerilim şebekesi 6,2 milyon metreye ulaşmıştı. 1980 'de İzmir Belediyesi ESHOT işletmesinin TEK adına yaptığı elektrik satışından elde ettiği geliri 3,7 milyar TL, bu konudaki gideri ise 2,8 milyar TL idi.

Elektrik İşleri Etüd İdaresi 1973 İzmir Elektrikleştirme Tasarımı

Sıra No.	Önerilen T.M'leri	10.5 kV Fider Sayısı	Dağıtım T.M'leri		Beslediği Bölge
			Sayısı	K.Güçleri (kVA)	
1	Karşıyaka İ.M.	5	59	25.590	K. Yaka, Bostanlı, Çiğli
2	Elektrik Santrali	13	54	57.703	Alsancak
3	Bahribaba İ.M.	4	34	16.850	Konak
4	Garaj (Fuar) İ.M.	9	59	41.918	Basmane
5	İnciraltı (İllica) İ.M.	2	18	5.640	İnciraltı, İllica
6	Güzelyalı İ.M.	2	23	11.262	Güzelyalı
7	Su Fabrikası İ.M.	11	79	60.509	Halkapınar
8	Pompaj (Üniversite) İ.M.	2	31	8.498	Bornova-Üniversite
9	Eşrefpaşa İ.M.	6	51	27.288	Eşrefpaşa, Karabağlar
10	Piyale İ.M.	6	33	22.695	Gaziemir, Buca
11	Bornova İ.M.	4	47	26.220	Bayraklı Bornova

ESHOT Esrefpaşa İndirici Trafo Merkezi-1973

İzmir kenti elektrikleştirme projesi kapsamında 1976-1981 yılları arasında yapılan toplam harcama 1,585 milyar TL'dir.

Yapılan elektrik hizmetlerine koşut olarak elektrik abone sayısı da artmaktaydı. Örneğin 1976'da 237.633 olan abone sayısı dört yılda %30,5 artarak 1980'de 310.219'a ulaşmıştı. Kentte yaşayanların %84'ü elektrik enerjisi tüketiyordu. 1980'de abone başına yıllık elektrik tüketimi 3.125 kwh, kişi başına yıllık elektrik tüketimi ise 660 kwh idi.

ESHOT işletmesi tarafından gerçekleştirilen elektrik şebekesine ilişkin yatırımlara karşın İzmir kentinde yaşayanlar yapılanlardan memnun olmuyordu. Çünkü kentte sık sık elektrik kesilmekte, ülkenin genel enerji yetersizliğinden, santral ve şebeke arızalarından doğan kısıntılar halkı etkilemekteydi. Gecekondu bölgelerinde oturanlarda enerjinin kendilerine kadar ulaşmamasından şikayetçi konumda bulunuyor ve yapı kullanma izni verilmediği için şebeke olan yerlerdeki hatlardan parasız enerji alma yoluna gitmekteydi. Frekans ve gerilim seviyelerindeki düşmelerden dolayı evlerdeki elektrikle çalışan aygıtlar sıklıkla bozulmakta, işyerlerinde ise makine ve araçların verimli işleyememesine bağlı ürün kalitesi azalmaktaydı. Yüksek gerilim şebekelerinde olağan durumda bulunan ani gerilim çöküşleri,

gerilim dalgalanmalarının konutlarda yansıması olarak 220V olması gereken gerilimin 160-180V gibi düşük değerlere inmesine çözüm olarak bütün basın yayın organlarında "voltaj regülatörü" reklamları bulunmakta idi. İşyerlerinde ise enerji kesintilerine karşı dizel jeneratör alımı yaygınlaşmıştı.

Petrol fiyatlarındaki şok artışlar nedeniyle koşulların ağırlaşması sonucu akaryakıt sağlanmasının zorlaşması, elektrik sistemimizin petrole dayalı elektrik enerjisi ana üretim tesislerinin çoğu kesintili çalışma zorunda kalmıştı. İzmir'de gece ve gündüz toplam üç dört saate varan programlı kesinti ve kısıntıların dışında çok uzun süreler devam eden program dışı kesintiler yapılması üzerine enerji yetersizliği yaşamın her alanını etkileyen boyutlara ulaşmıştı. Öte yandan elektrik enerjisi konusunda yaşananlara karşın 1976 yılında ülkemizde devreye alınan tek elektrik santralının (!) Aliağa Gaz Türbinleri Santrali (130 MW) olması düşündürücüdür. Bu da o yıllarda

ülkeyi yöneten siyasal iktidarın "olmayan enerji en pahalı enerjidir" politikasının somut ve en son örneği olmuştur. Oy kaygısıyla yapılan diğer bir uygulamada, Bornova Gaz Türbinleri Santralından bir ünitenin sökülerek Van'a taşınmasıdır.

Ülkemizde Keban Hidroelektrik Santrali vb büyük üretim gücüne sahip santrallerin devreye girmesi ile birlikte 154 kV olan enterkonnekte şebeke ana gerilim kademesinin elektrik dağıtımının yaygınlaşmasına koşut olarak 380 kV olarak saptanarak buna uygun tesisler kurulmaya başlandı. Bu çerçevede İzmir'de ilk 380 kV indirici trafo merkezi ve iletim hattı Işıklar'da 1976 yılında hizmete girmişti.

1970'li yıllar boyunca binlerce köyün elektrikleştirmesini gerçekleştirerek büyük hizmetler veren TEK'un örgütlenmesinde, ETİBANK elektrik işletmelerinden gelen yapı korunarak kurum adı dışında bir değişiklik yapılmamıştı. 1979 yılında ise artık yetersiz konumda bulunan hizmetlerde eşgüdümü sağlamak amacı ile öncelikle İstanbul, Ankara ve İzmir'de başmüdürlük ve grup müdürlükleri oluşturuldu.

Dönemin en göze çarpan özelliği, bir ölçüde kamu tekeli olarak kurulan TEK'ndan elektrik enerjisi satın alan belediye ve köy birliklerinin teknik ve idari yetersizlikleri sonucu yozlaşan tahsilat ve dağıtım hizmetlerinin yanında abonelerden aldıkları elektrik satış bedellerini de çoğunlukla TEK'na ödememeleri ve diğer işlerinde kullanmalarıdır. Bu durum TEK yatırımlarının hem süre bakımında uzamasına, hem de yeter kapasitede olmamasına neden olmuştu. Genel

Cengiz Ündeyoğlu
TEK İzmir Bölge
Başmüdürü

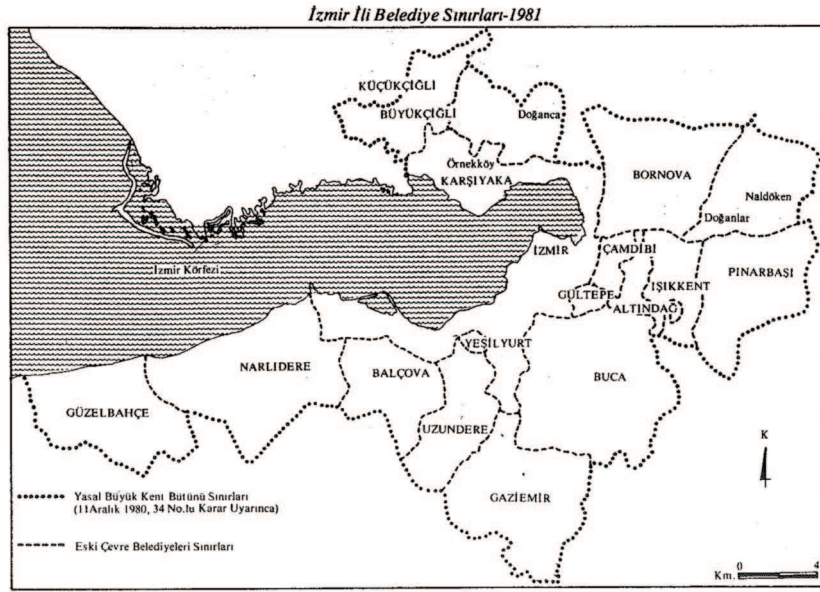
Ergun Elgin
TEK İzmir Bölge
Başmüdürü
Dağıtım Tesis ve İşletme
Grup Müdürü

Gani Türksel
TEK İzmir Bölge
Başmüdürü
Üretim İşletme Grup Müdürü

Tuncel Akman
TEK İzmir Bölge
Başmüdürü
İletim Tesis İşletme
Grup Müdürü

olarak belediye işletmelerinin borçlarını devlet üstleniyordu. Bu durumların ana nedeni elektrik tarifelerinin gereksinime ve para değerinin değişmesine koşut arttırılmamış olmasıdır.

Öte yandan 12 Eylül 1980 askeri dar-besi sonrasında ülke yönetimine el koyan Millî Güvenlik Konseyi 11 Aralık 1980 gün ve 17187 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 34 no'lu kararı ile İzmir Belediyesinin yapısını değiştirdi. Karara göre İzmir'e bağlı Bornova, Karşıyaka, Altındağ, Balçova, Buca, Büyük Çiğli, Gaziemir, Gü-

zelbahçe, Gültepe, Işıkkent, Narlıdere, Pınarbaşı ve Yeşilyurt Belediyeleri ile Balatçık, Doğançay, Doğanlar, Örnekköy ve Uzundere köylerinin kamu tüzel kişiliklerinin kaldırılması ve bütün hak ve yükümlülükleri ile İzmir Belediyesi'ne bağlanmaları sonucunda bu yerlere ait elektrik vd işletmelerde ESHOT'a devredildi. İzmir kent merkezi o yıllarda 6500 hektarlık bir alana yayılmışken 1980 yılında yapılan bu uygulama ile 42000 hektarlık bir alana yayılmıştır.

1980'li yılların başında da süren enerji sorununa ilişkin yaşanan

aksaklıklar dağıtım kuruluşlarının TEK'nda toplanması gerektiği düşüncesine haklılık kazandırdı. Böylece giderlerde ve yatırımda olduğu gibi gelirlerde de tutarlı ve düzenli konumun kurulması sağlanmış olacaktı. Bu durumu ne açıktan para sağlayan belediyeler ne de dağıtım yükünün fazlalığından çekinen TEK istiyordu. Sonunda 12 Eylül "Ara Rejimi" hükümeti tarafından dönemin özelliklerine uygun olarak çıkarılan 1982 tarih ve 2705 sayılı yasa ile belediyelerin elektrik dağıtım işletmeciliğine son verilerek, köy ve belediye tesis ve işletmeleri TEK'na devredilmiştir. 1945 yılından 1982 yılına kadar İzmir kentine 37 yıl hizmet veren ESHOT elektrik işletmesinin çalışan görevlileri yasa gereği TEK personeli konumuna geçirilmiş ve varlığını TEK yapısında sürdürmeye başlamıştır.

TEK, dağıtım tesislerini yapısına katmayı kurulduğu 1970 yılından başlayarak yavaş yavaş yapmaya gitmediği için bir yasa ile tümünün bir an denilecek kadar kısa sürede TEK'na katılması TEK'nun kurumsallaşmasını geciktirmiş ve dağıtım yatırımlarının eksik ve gecikmeli yapılmasıyla sonuçlanmıştır.

İZMİR BELEDİYESİ ESHOT İŞLETMESİNDE ÇALIŞAN ELEKTRİK MÜHENDİSLERİ (1945-1982)

	Genel Müdür	Genel Müdür Yrd.	Elk. Şbk. Müd.	Elk. Şbk. Müd. Yrd.	Elk. Fab. Müd.
	Fethi Manguoğlu	Korkut Öngün	Feridun Kumruoğlu	Yılmaz Konaklıoğlu	Erdem Gülmezoğlu
	Naim Karaosman	Bekir Sami Tezcan	Yaşar Seke	Erdiç Özuner	Ayhan Çetinkasap
	Enver Çalık	Süha Tarman		Ercan Konuk	
	Aziz Gümüş				
Hikmet Bircan	Suat Şerif Eken	Süha Taner	Temel Özenmiş	Rafet Sönmez	Cevat Şahin
M.Şinasi Acar	Yaşar Soydiç	Doruk Karaoğlu	Zafer Kara	Avni Gündüz	Selami Pat
Aziz İzer	Birol Kalkan	Ali İhsan Kalemci	Ahmet Karancı	Özcan Özcan	İbrahim Ünsal
Ergun Elgin	Abdullah Çingirlioğlu	Erol Konaklıoğlu	Ersin Aras	Salih Ayar	Musa Çeçen
Necat Yengin	Fahrettin Selçik	Şevket Alakent	Mesut Ulutaş	Fikret Şahin	Murat Gengör
					Hüsnü Parlar
					Rafet Güler
					Vedat Ergünşen

Kaynakça :

- Elektrik Mühendisliği Dergisi 1976 Yılı Sayı : 229-231-238
- DEK Türkiye 6.Enerji Kongresi-İzmir (17-22 Ekim 1994) 6.Kitap-EMO İzmir Şubesi Enerji Komisyonu Bildirisi
- DEK Türkiye 6.Enerji Kongresi-İzmir (17-22 Ekim 1994) 4.Kitap-Elk.Müh. Korkut Öngün'ün Bildirisi
- TEK Dergisi -26-27.sayı/1979
- Cumhuriyetin 50. Yılında İzmir 1973 İl Yıllığı
- Yurt Ansiklopedisi İzmir İli Bölümü-1981/Anadolu Yayıncılık